

INFORMAȚII DIN ARHIVELE STRĂINE REFERITOARE LA APORTUL ROMÂNIEI LA RĂZBOIUL DIN 1877—1878

de SANDA RACOVICIANU

În condițiile în care în perioada 1875—1876 în Balcani se intensifică mișcarea de eliberare națională, în Bosnia și Herțegovina izbucnesc puternice răscoale, iar Serbia și Muntenegru, încurajate de Rusia, încep războiul împotriva Imperiului otoman, România socotește că a sosit și pentru ea momentul de a rupe ultimele legături ce o mai ținutau de puterea suzerană și de a-și dobândi independența absolută.

Condițiile interne nu erau însă la fel de favorabile ca cele externe privite sub raport militar și financiar și al interconexiunii dintre aceste două elemente esențiale pentru un efort de amploare națională. Există însă forța morală, conștiința justetei cauzei care de veacuri a constituit baza luptei neîntrerupte a poporului român pentru apărarea ființei naționale și neatârpare.

Documentele diplomatice din arhivele străine reflectă aceste condiții în care se afla România, subliniind fermitatea românilor în susținerea cauzei lor, justetea acestei cauze, precum și oportunitatea realizării aspirațiilor lor.

În toamna anului 1876¹, colonelul C. E. Mansfield, consulul britanic la București, comunica la Foreign Office poziția românilor exprimată prin I. C. Brătianu într-o convorbire la care participase și consulul Franței: „După o discuție furtunoasă — spune diplomatul englez —, dl. Brătianu a declarat că ei sînt pe deplin hotărîți să reziste cu toate riscurile și să respingă orice încălcare armată a frontierei române“. Din declarațiile lui Brătianu, reproduse textual, cităm: „Și dacă puterile garante nu acționează în interesul nostru ne vom bizui pe propriile noastre forțe (...). Dacă vom fi bătuți sau chiar înghițiți, în orice caz Europa ne va respecta — un popor mic care a sucombat în luptă pentru inviolabilitatea lui!“.

Despre justetea cauzei și oportunitatea momentului, am selectat opiniile exprimate tot de reprezentantul Angliei, tocmai pentru faptul că, deși această mare putere, împărțînd interesele Turciei, nu încuraja eforturile de independență ale României, opiniile acestor reprezentanți reușesc, prin cunoașterea realităților, să depășească limitele subiective, să se abată de la concepția politică a țării lor, permițîndu-și chiar a face considerații personale de genul: „Aceste aspirații de independență totală sînt desigur firești și pot fi foarte justificate, iar existența lor nu poate fi ignorată“², socotind, asupra oportunității, că „din punctul de vedere al românilor dacă ei își doresc cu adevărat independența nu există nici o îndoială că aceasta trebuie smulsă în criza actuală“³.

Arhivele diplomatice străine cuprind informații ample referitoare la convenția româno-rusă privind dreptul de trecere al armatei ruse prin teritoriul român, încheiată la

¹ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Anglia, Rola 103 (Public Record Office, London, Foreign Office, General Correspondence, FO 78, Turkey, vol. 2 484, f. 203—204).

² Ibidem, Rola 110, vol. 2 760, f. 148—153.

³ Ibidem, Rola 106, vol. 2 608, f. 262—265.

4/16 aprilie 1877, pregătirile militare de intrare în luptă și cooperarea oferită de guvernul român armatei țariste. Reprezentanții străini acreditați la București comentează pe larg, în rapoartele lor, problema cooperării militare între România și Rusia, scoțind în evidență strădaniile României de a participa cit mai activ la luptă, oferindu-se ca aliat onest, dar în condiții onorabile, corespunzătoare scopului, eforturilor și forțelor angajate în luptă. Consulul Franței, Fréd Debains avea, astfel, să consemneze într-un raport al său : „Principele mi-a vorbit de forțele sale concentrate în Oltenia și dc grija pe care o are de a distruge opinia, foarte acreditată, asupra inferiorității soldatului român. «Noi vrem», mi-a spus el, «să ne creăm drepturi pentru a obține, la încheierea păcii, concesiile pe care demnitătea noastră le cere.»⁴

O telegramă trimisă la 12/24 iulie 1877 de consulul francez la București relatează că se ceruse de marele duce Nicolae, comandantul suprem al forțelor rusești care operau la Plevna, ca generalul Manu comandantul Diviziei a IV-a române să ocupe Nicopole pentru a apăra flancul drept al armatei ruse. În transmiterea știrii consulul comentează : „Principele Carol s-a grăbit să profite de această ocazie. Astfel se realizează în condiții strategice destul de bune atât de dorita trecere a Dunării. Principele Carol este foarte mândru de sprijinul care i-a fost cerut și care rezolvă problemele de cooperare discutate de atât de multă vreme între cele două state majore”⁵.

Rapoartele diplomatice mai consemnează și faptul că în timp ce comandantul român dispusese să fie cercetate malurile Dunării pentru alegerea unui punct de trecere, guvernul țarist se mulțumea să recurgă la sprijinul artileriei române ca apoi, după capitularea cetății Nicopole, să ceară trupelor române să-i escorteze pe prizonierii turci, la care principele Carol obiectase, arătând că armata sa nu-și putea limita rolul la un simplu serviciu de garnizoană și servi ca temnicer turcilor, considerând că românii trebuie să-și păstreze libertatea de acțiune⁶.

Despre trecerea Dunării de către trupele române și ocuparea cetății Nicopole găsim informații în raportul trimis la 14/26 iulie 1877 cancelarului Bismarck de către consulul general al Germaniei la București, Friedrich Johann Alvensleben. Iată ce se spune în acest raport : „Prințul Gorceakov mi-a relatat astăzi că acum a avut loc trecerea trupelor române peste Dunăre. Aceasta este doar începutul trecerii celei mai mari părți a armatei române. Cancelarul a mai adăugat că principele Carol a făcut bine că a acceptat cererea ce i-a fost adresată de Maiestatea sa Imperială de a ocupa cu trupele sale Nicopole. Din mediul apropiat al cancelarului am auzit exprimându-se îngrijorarea că România va căuta să tragă foloase din situația creată de trecerea Dunării de către armata sa”⁷.

În continuarea desfășurării evenimentelor de pe frontul balcanic, documentele diplomatice redau filmul panoramic al mișcărilor de trupe, al atacurilor repetate ale armatelor ruse pentru cucerirea Plevnei, în luna iulie 1877, soldate cu pierderi grele, fără ca această cetate, bine apărată, să poată cădea. Se desprinde astfel ideea că în ciuda faptului că armata țaristă ar fi preferat ca armata română să nu apară ca o individualitate, împrejurările create de repetatele înfringeri la Plevna au făcut ca ea să fie mai concesivă și să-i acorde principelui Carol comanda distinctă a armatelor ruso-române din sectorul Plevna, având ca șef al statului său major pe generalul rus Zotov.

Un raport diplomatic britanic arăta la 3/15 august 1877 : „Altețea sa (Carol) este perfect dispus să servească sub ordinele personale ale Marelui duce Nicolae, dar refuză

⁴ Ibidem, Colecția Microfilme Franța, Rola 2, Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, C.P.C. Turquie, Bucharest, vol. 42, f. 72-78.

⁵ Ibidem, f. 142.

⁶ Ibidem, Colecția Microfilme Belgia, Rola 4 c. 766-768, Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance Politique Légations.

⁷ Ibidem, Colecția Microfilme R.F.G., pachet II/2, f. 56-60 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Türkel, I.A.B. q. 125).

să fie pus în dispoziția oricărui general rus. Poate că principele Carol nu este un tactician de prim ordin, dar nici nu dovedește a nu avea capacitatea de a da un ordin tot atât de calificat ca al oricărui dintre generalii ruși cu funcții înalte, întrucât aceștia din urmă pînă în prezent nu și-au manifestat în nici un fel nici cea mai mică superioritate în funcția de general sau în cunoașterea principiilor elementare ale războiului”⁸.

La 15/29 august reprezentatul Belgiei la București aprecia la rîndul său : „Situția critică a armatei ruse în Bulgaria a determinat guvernul de la Petersburg să admită ca România să participe la operațiunile militare de peste Dunăre sub comanda distinctă a principelui Carol. Potrivit declarațiilor domnului Kogălniceanu ele satisfac pe de-antregul aspirațiile cartierului general princiar, care este convins că face un imens serviciu mării sale vecine. Această hotărîre a guvernului imperial dovedește odată în plus încordarea și dificultățile luptei (...). Acordul survenit între Rusia și România mi se pare născut mai mult din necesitate”⁹.

Aportul eficient al armatei române la luptele date pentru cucerirea Plevnei transpare evident din relatările observatorilor militari străini, martori oculari, și ale diplomaților acreditați în România. Cel de-al treilea atac asupra Plevnei, soldat cu căderea redutei Grivița 1, care constituia o primă poartă descuiată în calea Plevnei, ocupă un spațiu larg în rapoartele diplomatice trimise imediat după victoria reputată, scoțindu-ee în evidență conduita armatei române, spiritul de sacrificiu și îndeosebi rolul decisiv jucat în cîștigarea bătăliei.

La 4/16 septembrie, prințul Gorceakov încheia astfel telegrama sa trimisă, de la București, cu relatări asupra luptei de la Grivița : „Spiritul armatei excelent. Românii se bat perfect”¹⁰.

Într-o altă relatare a luării redutei Grivița, pe care o găsim în raportul consulului general al Germaniei la București Fr. Joh. Alvensleben, trimis la 5/17 septembrie ministrului său de Externe von Bülow, consulul apreciază astfel aportul armatei române : „Eu cred — spune el — că rușii îi nedreptătesc pe români. După propria mea experiență și după aprecierea lui Lignitz, artileria (română) a fost chiar extraordinar de vitează, fiind prima care a mers foarte aproape de inamic. Firește că rușilor le este necaz că împart cu românii singurul succes”. Redînd și alte aspecte, el scrie în continuare : „Turcii au dat atacul cu muzică și cîntece din Coran”, iar despre cîmpul de luptă : „La Grivița o priveliște îngrozitoare o oferea numărul foarte mare de morți și răniți, care nu puteau fi îndepărtați de redută, deoarece toate punctele de acces se află sub foc dușman (...). Există o mare lipsă de medici și de ambulanțe. De pe cîmpul de luptă din fața Plevnei toți răniții care puteau merge, adică cei care aveau răni la cap, piept, brațe, au trebuit să facă pe jos un drum de peste 20 km pînă la Poradim, unde nu au găsit decît un insuficient ajutor medical”¹¹.

În aceeași zi consulul american de la București informa la rîndul său Departamentul de Stat : „Pentru prima dată după 200 de ani românii s-au dus la război și se luptă cu vitejie”. Referitor la trupele ruse conduse de generalul Skobelev, așa-numitul „general alb”, despre care consulul spune că studiasse în amănunt războiul american în privința atacării redutelor, același raport arată : „În loc să deschidă focul în timpul înaintării, ei mergeau cu puștile pe umăr cîntînd, fluturînd drapelul și bătînd tobele”, conchizînd în final : „Trupele române au luptat splendid, chiar miliția care era în prima linie de atac, întrecîndu-se în curaj cu rușii”¹².

⁸ Ibidem, Colecția Microfilme Anglia, Rola 107, vol. 2 610, f. 11.

⁹ Ibidem, Colecția Microfilme Belgia, Rola 4 c. 772—773.

¹⁰ Ibidem, Colecția Xerografii R.F.G., pach. II/2, f. 07—08.

¹¹ Ibidem, f. 88—96.

¹² Ibidem, Colecția Microfilme S.U.A., Rola 18, T 285, vol. 2. Raportul din 17 septembrie 1877.

La 6/18 septembrie consemna și consulul britanic în raportul său : „Cred că nu există nici o îndoială că românii au luptat extrem de bine ; la luarea redutei Grivița ei au suferit imens și regret să spun că răniții lor au rămas amestecați cu morții în acel loc peste 30 de ore fără asistență medicală, ajutor de vreun fel sau măcar o picătură de apă. Suferințele lor — spune el — mi-au fost descrise ca fiind îngrozitoare. În spitale și ambulanțe există o lipsă totală de orice fel de lucruri. Patru sute din cazurile mai ușoare au sosit aici cu trenul. Rănile lor nu fuseseră atinse din ziua luptei, cam de acum cinci zile“¹³.

Luptele pentru Plevna continuă. La 24 octombrie/5 noiembrie consulul Franței la București telegrafia : „Iritare împotriva trupelor române, cărora li s-a propus să se retragă în linia II-a. Împăratul este nemulțumit de ultimul asalt al românilor în fața Plevnei, la care principele Carol își dăduse consimțământul fără aprobarea Marelui duce Nicolae“¹⁴.

După căderea Plevnei consulul german la București îl informa la 30 noiembrie/12 decembrie pe von Bülow : „Știrea despre capitularea lui Osman pașa cu întreaga lui armată și despre luarea Plevnei a ajuns aici în seara zilei de 10, provocând populației capitalei emoția celei mai mari bucurii. Toate știrile sosite aici ieri, pînă spre seară, despre marelui eveniment, proveneau din telegramele oficiale ruse, care nu aminteau participarea trupelor române la desnodământ, ceea ce a produs o anumită indispoziție. Se spune că trupele române au ocupat, după lupte grele, trei redute turcești“¹⁵.

Aportul românilor la războiul de eliberare al popoarelor din Balcani, chiar dacă s-a încercat o diminuare a lui, a fost totuși apreciat la adevărata valoare atît în acele zile fierbinți, cît și mult timp după aceea, ori de cîte ori s-a ivit prilejul a se aminti rolul, efortul și bravura armatei române, care a luptat pentru cucerirea independenței de stat a României, dar în același timp a contribuit energic și vitejește și la eliberarea celorlalte popoare de sub dominația otomană.

Iată de ce în 1902, cu ocazia sărbătoririi a 25 de ani de la victoria de la pasul Șipca, ministrul Belgiei la Viena, comentînd faptul că românii nu fuseseră invitați la aceste serbări, iar aportul lor trecut sub tăcere, consemna : „Dacă armata română n-ar fi venit în ajutorul armatei ruse amenințate de Osman pașa, războiul ar fi putut lua altă întorsătură întrucît la 31 iulie 1877 comandantul șef al armatei moscovite, marele duce Nicolae, care impresura Plevna, i-a telegrafiat principelui Carol : «Turcii, masînd cele mai mari trupe la Plevna, ne distrug». La care românii au trecut de îndată Dunărea, au mers în marș forțat spre Plevna și au salvat situația“¹⁶.

Ministrul britanic la București, comentînd și el în 1902 omiterea guvernului român de la ceremonii care avuseseră loc la Șipca, arăta : „Românii declară — și eu cred că pe bună dreptate — că dacă armata română sub comanda regelui (atunci principe) Carol n-ar fi venit în ajutorul armatei ruse din fața Plevnei, aceasta din urmă ar fi fost împinsă dincolo de Dunăre, iar Bulgaria ar mai fi încă și acum provincie turcească“¹⁷.

În 1912, ministrul Belgiei la St. Petersburg, relatînd că Marele duce Nicolae plecase da București pentru a înmîna bastonul de feldmareșal rus regelui Carol I, apreciază : „Această distincție amintește rolul strălucit jucat de principele Carol în timpul războiului din 1877 după telegrama celebră a împăratului Alexandru II : «cauza creștină este în pericol, vino în ajutorul meu !» precum și funcția de comandant șef al armatelor ruso-române pe care a exercitat-o în fața Plevnei“¹⁸.

¹³ Ibidem, Colecția Microfilme Anglia, Rola 107, vol. 2 610, f. 115—116.

¹⁴ Ibidem, Colecția Microfilme Franța, Rola 21, vol. 42, f. 323—329.

¹⁵ Ibidem, Colecția Microfilme R.F.G., pach. III/5, f. 40—43.

¹⁶ Ibidem, Colecția Microfilme Belgia, Rola 26, c. 293—296.

¹⁷ Ibidem, Colecția Microfilme Anglia, Rola 143, vol. 131, f. 257—260.

¹⁸ Ibidem, Colecția Microfilme Belgia, Rola 27, c. 111.

Apreciind faptul că în decursul istoriei poporul român și-a spus întotdeauna cuvântul împotriva asupritorilor și a luptat pentru cauza dreptății și libertății, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Este bine cunoscut că în numeroase împrejurări armatele țărilor române au luptat alături de armatele rusești împotriva Imperiului otoman“¹⁹.

Eroismul și sacrificiile tinerei armate române în războiul de Independență au avut un larg ecou internațional. Contribuția militară importantă a românilor în campania anti-otomană a fost evidențiată pe plan extern în numeroase declarații oficiale și oficioase.

Și dacă prin acest război străinătatea ne-a putut cunoaște mai bine, a putut pătrunde în sensul adânc al spiritului de libertate și dreptate al unui popor brav, este o sarcină morală de a face cunoscute la centenarul Independenței aceste aprecieri, împlinind astfel cele spuse de Nicolae Iorga la semicentenarul Independenței: „A cunoaște meritele fiecăruia în această operă de renovare morală e o datorie“²⁰.

L'APPORT DE LA ROUMANIE A LA GUERRE DE 1877—1878, INFORMATIONS DES ARCHIVES ÉTRANGÈRES

R é s u m é

En se fondant sur les témoignages des archives diplomatiques étrangères, l'exposé essaye de mettre en valeur le rôle joué par la Roumanie dans la lutte engagée par les peuples de la Péninsule Balkanique pour s'affranchir de leurs liens de vassalité envers la Porte Ottomane.

A partir des conditions intérieures et extérieures favorables à l'entrée de la Roumanie dans la lutte pour la conquête de son indépendance absolue, l'exposé tend à souligner la fermeté des Roumains dans l'affirmation de leur cause, de la justesse de cette cause et de l'opportunité de l'intervention armée de la Roumanie pour le dénouement de la guerre anti-ottomane.

A l'appui des idées exposées, l'auteur fait usage de diverses sources documentaires, telles que les archives américaines, belges, britanniques, françaises et allemandes.

L'exposé présente les rapports des agents diplomatiques ainsi que les considérations personnelles des ministres des affaires étrangères des divers pays: l'Angleterre, la Belgique, la France, l'Allemagne et les Etats Unis concernant la convention conclue entre la Roumanie et la Russie en 4/16 avril 1877, les préparations militaires de la Roumanie et la coopération de l'armée roumaine aux opérations de la guerre. Différents comme source, mais concordants en opinions, concernant le rôle joué sur le champ de bataille par l'armée roumaine pour la prise de Plevna, les récits mettent en évidence tant l'héroïsme et les sacrifices de l'armée roumaine, que le concours nécessaire et efficace que les troupes roumaines ont apporté à la victoire décisive.

En conclusion, l'auteur souligne le fait, qui résulte aussi des documents cités dans l'exposé, que la Roumanie a lutté en 1877 pour acquérir son indépendance d'État, mais qu'elle a également contribué énergiquement et bravement à la libération des autres peuples balkaniques de la domination ottomane.

¹⁹ N. Ceaușescu, *Expunere ...prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, București, Edit. Politică, 1978, p. 14.*

²⁰ N. Iorga, *Războiul pentru independența României, București, Edit. Cultura Națională, 1927, f. 184.*